

DINAMICA POPULAȚIEI ORAȘULUI JIBOU RELIEFATĂ ÎN IZVOARELE DEMOGRAFICE (1850–1941)

IULIA-MARIA POP

✦ Scurt istoric al localității

Orașul Jibou face parte din categoria celor mai tinere centre urbane ale țării. În componența administrativă a orașului intră și satele: Cuceu, Husia, Rona și Var. Orașul Jibou este așezat în partea de nord-est a județului Sălaj, pe malul stâng al Someșului la confluența acestuia cu Agrijul¹. Este parte integrantă din ținutul Someșului, străvechi pământ românesc, documentele istorice conținând multiple dovezi ale existenței acestei așezări de-a lungul veacurilor².

Dacă urmărim pe un segment temporal extins atestarea documentară a orașului Jibou, pe baza informațiilor transmise de către sursele documentare, putem afirma cu certitudine că prima atestare documentară a orașului Jibou datează din anul 1205, perioadă în care localitatea era cunoscută cu numele de *Chybur*. Această denumire este menționată de către Petri Mór, în lucrarea *Szilágy Vármegye Monographiája*. Aceași sursă ne informează că în anul 1385, localitatea se numea *Zsbotheleke*.

Acceptând veridicitatea informațiilor transmise de către Petri Mór, precizăm că la început localitatea Jibou era o cetate constituită pe baza unui sistem de fortificații, cu sarcini de apărare împotriva incursiunilor mongole. În anul 1385 etnia majoritară era reprezentată de români, comunitatea fiind cunoscută și sub numele de *Oláhfalu*. Sursele documentare ne informează totodată că în anul 1460, Jiboul de azi se numea *Sybo*, iar în anul 1582 *Zisbó*. Se poate observa așadar, că de-a lungul timpului această localitate a fost cunoscută sub diverse nume: *Chybur*, *Zsbotheleke*, *Oláhfalu*, *Sybo* și *Zisbó*³.

¹ I. Daróczi, Viorica Daróczi, Gh. Coste, Daniela Coste, *Jibou Monografie*, Jibou, 2002, p. 2.

² *Ibidem*, p. 10.

³ I. Ivănescu, *Jiboul la 800 de ani*, Zalău, Editura Sylvania, 2005, p. 6.

Desigur, localitatea Jibou ca și comunitate umană exista și înainte de anul 1205, dovezile arheologice fiind concludente în acest sens. Primele urme de locuire umană datează din neoliticul timpuriu, perioadă în care au fost datate obiectele arheologice găsite în zona orașului și anume topoare din piatră și fragmente ceramice. Pentru epoca bronzului, edificatoare sunt piesele de bronz și ceramică descoperite aici, mărturii incontestabile care atestă existența unei comunități umane în acest areal⁴.

La începutul evului mediu localitatea Jibou a făcut parte din Voievodatul lui Gelu Românul. În cadrul voievodatului Autonom al Transilvaniei, localitatea a devenit un important centru comercial⁵.

Cucerirea maghiară a accentuat deposedarea românilor de pământ, ceea ce conduce pe de o parte la constituirea marii proprietăți funciare deținute de nobilimea maghiară, iar pe de altă parte la creșterea numerică a iobagilor români. După anul 1437 când nobilimea maghiară, secuiască și patriciatul sășesc formează Alianța „*Unio Trium Natorum*” procesul de maghiarizare se intensifică și atinge apogeul în perioada dualismului austro-ungar.

În anul 1584, principele Ardealului Báthory István dăruiește domeniul Jiboului lui Wesselényi Ferencz, pentru meritele acestuia de a fi înăbușit răscoala condusă de Bekesi Gáspár. De la această dată, familia nobiliară Wesselényi, prin reprezentanții István, Miklós –senior, Miklós-junior și apoi urmașul său Teleki vor stăpâni domeniul Jiboului și satele subordonate lui⁶.

Spre deosebire de tatăl său, Wesselényi Miklós-junior avea viziuni moderne în privința viitorului societății. Ideile liberale ale acestuia s-au manifestat în politica de reforme sociale, acesta fiind primul nobil care a desființat iobăgia de pe domeniul său, o atitudine remarcabilă pentru acele vremuri. Fire inovatoare, Wesselényi Miklós-junior a dispus introducerea unor metode moderne de lucru a pământului, facilitând astfel creșterea productivității. Pe moșia acestei familii s-a început furajarea, s-au adus vite și cai de rasă, s-au organizat concursuri de cai pentru agrement, punându-se totodată accent și pe dresajul câinilor de vânătoare.

În urma unei bune organizări a activității de pe moșie, forțele de producție s-au dezvoltat și s-a extins schimbul de produse cu alte regiuni. Reformele economice inițiate de baron au avut efecte pozitive și asupra gospodăriilor țărănești din satele apropiate, deoarece oamenii au început să crească vite de rasă, în special bovine și cabaline, au început să folosească semințe de înaltă

⁴ Elena Muscă, *Domeniul și reședința nobiliară din Jibou*, în *Caiete Silvane*, Seria nouă, Anul I, Nr.6, iulie 2005, p.16.

⁵ I. Ivănescu, *op. cit.*, p. 12–13.

⁶ *Ibidem*, p.13

productivitate și să importe unelte agricole moderne. Toate aceste măsuri au contribuit la creșterea productivității și a calității produselor, la scăderea efortului uman și la ridicarea nivelului de trai. Astfel, politica reformatoare social-economică inițiată de Wesselényi Miklós-junior, a accelerat procesul de modernizare și a făcut din Jibou o localitate remarcabilă, mai ales în a doua jumătate a secolului XIX, când localitatea este considerată un adevărat centru de exprimare a modernismului. Tot în această perioadă se dezvoltă puternic economia orașului prin industria alcoolului, a textilelor îndeosebi prin producțiile de borangic, cânepă și in, sau prin schimbul de produse cu alte regiuni.

Trebuie să remarcăm totodată politica de emancipare a copiilor din Jibou care s-au bucurat de înființarea primei grădinițe din Transilvania.⁷

Dinamica populației orașului Jibou în lumina izvoarelor demografice

Obiectul cercetării de față îl constituie dinamica populației urbane, surprinzând totodată aspecte legate de structura etnică, confesională, de mișcarea naturală a populației, de evoluția natalității, RBN, evoluția mortalității, RBM, de creșterea medie anuală a populației și sporul ei natural. Toate aceste aspecte au menirea de a furniza informații prețioase pentru tema supusă cercetării.

Segmentul temporal la care ne referim este riguros delimitat de anii 1850 și 1941, perioadă în care surse demografice primare de o importanță majoră au facilitat accesul cercetătorului la informație. Putem exemplifica, în acest sens, recensămintele din anii: 1850, 1857, 1870, 1880, 1890, 1900 și 1910⁸. În ceea ce privește demografia Jiboului, aceasta se desprinde cu precădere din însemnările efectuate de către autoritățile acreditate, cu ocazia operațiilor administrative de înregistrare statistică a populației, desfășurate între anii 1850 și 1941.

În tabelul de mai jos este ilustrată dinamica populației orașului Jibou, așa cum a fost aceasta înregistrată cu prilejul recensămintelor care au avut loc în anii: 1850⁹, 1857¹⁰, 1880¹¹, 1900¹², 1910¹³, 1930, 1941.

⁷ *Ibidem*, p. 16.

⁸ Vasile Tutula, *Recensământurile populației din Transilvania în epoca modernă - sursă importantă pentru cunoașterea fenomenului militar*, în: *Populația României. Trecut, prezent, viitor*, Coordonatori: Traian Rotariu, Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Editura Presa Universitară Clujană, 2006, p. 300.

⁹ *Recensământul din 1850. Transilvania*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujană, 2004, p. 410-411.

¹⁰ *Recensământul din 1857. Transilvania*, București, Editura Staff, 1887, p. 428-431.

¹¹ *Recensământul din 1880. Transilvania*, București, Editura Staff, 1887, p. 290-291.

¹² *Recensământul din 1900. Transilvania*, București, Editura Staff, 1999, p. 502-505.

¹³ *Recensământul din 1910. Transilvania*, București, Editura Staff, 1999, I, p. 485-487; II, p. 504-507.

Tabelul nr.1. *Dinamica populației orașului Jibou între anii 1850–1941*¹⁴

Anul înregistrării	Nr. populație	Creșterea populației față de recensământul anterior		Creștere medie anuală
		Nr.	%	
1850	1029	–	100	–
1857	1145	116	11,27	16,57
1880	1660	515	44,97	22,39
1900	2544	884	53,25	44,2
1910	3047	503	19,77	50,3
1930	3490	443	14,53	22,15
1941	3518	28	0,80	2,54

După cum se poate observa, în intervalul de timp cuprins între anii 1850–1941, dinamica populației a înregistrat o traiectorie ascendentă. În anul 1900, creștere medie anuală față de recensământul anterior înregistrat în anul 1880, se dublează, atingând valoarea de 44,2 în timp ce sporul mediu anual era de 884. Cele mai scăzute valori se înregistrează în anul 1941, când creștere medie anuală față de recensământul anterior înregistrat în anul 1930, a fost de 2,54 în timp ce sporul mediu anual a înregistrat valoarea de 28.

Cu toate acestea este evidentă creșterea numerică înregistrată de populația urbană în această perioadă.

În ceea ce privește *structura etnică* a populației orașului Jibou, în anul 1880 populația maghiară deținea ponderea cea mai mare, 1256 de locuitori ceea ce reprezenta 78,06% din efectivul total al populației de 1660 de locuitori. Erau urmași de români care erau în număr de 260, adică 16,15%, o valoare redusă în raport cu ponderea populației maghiare. Pe locul al treilea de situaau germanii cu un procentaj de 1,42%.

În *tabel nr. 2* se poate observa totodată că în această perioadă, nu apar înregistrate decât trei etnii, restul fiind trecute la rubrica *alte etnii* care dețin o pondere de 4,35%. Această realitate se poate explica pe baza documentelor statistice oficiale maghiare, care au exclus din structura etnică a Ungariei evreei și țigani. Recensămintele organizate de autoritățile maghiare, începând cu cel din 1869 îi includ pe evrei la rubrica vorbitorilor de limbă maghiară¹⁵.

În ceea ce privește țigani, deși existența lor este semnalată în registrele parohiale de stare civilă, aceștia sunt trecuți la rubrica *alții*¹⁶.

¹⁴ Valorile au fost calculate pe baza datelor furnizate de recensămintele datate în: 1850, 1857, 1880, 1900, 1910, 1930, 1941.

¹⁵ I. Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Cluj-Napoca, 2000, p. 207–213.

¹⁶ *Ibidem*, p.196.

În anii 1900 și 1910 se păstrează aceeași ierarhie, maghiari 79,16% respectiv 81,42%, români 18,94% respectiv 17,45%, germani 1,02%, respectiv 0,65%, urmați apoi de ruteni 0,07% și alte etnii nedecarate cu ocazia înregistrărilor efectuate.

Spectaculoasă este apariția evreilor, o altă categorie minoritară care își face treptat simțită prezența și care, în anul 1941 numără 37 de suflete, în timp ce numărul total al țiganilor este de 22 ceea ce reprezintă 0,62% din totalul efectiv al populației de 3518 de locuitori.

Relevant este faptul că evreii din Jibou erau bine organizați, aveau sinagoga și cimitirul lor. Copiii frecventau cu regularitate școala înființată în anul 1919, prima școală de stat românească cu o secție maghiară, unde printre învățători s-au remarcat Dumitru Ilea și Ion Cristureanu.

Mulți dintre evreii cu o stare materială bună, au dovedit solidaritate față de populația românească, donând sume modeste de bani pentru construcția primei biserici românești greco-catolică, a cărei construcții a fost finalizată în anul 1927.

Concluzionând, pe baza surselor cercetate, se poate afirma cu certitudine că între anii 1850–1941, pe teritoriul Jiboului existau caracteristicile demografice ale unei comunități multietnice, un mozaic etnic în care majoritari erau maghiarii, urmați apoi de români, germani, slovaci, ruteni, sârbi, ucraineni, evrei, țigani și alte etnii nedecarate.

Într-o societate atât de eterogenă din punct de vedere etnic, este firesc să regăsim un tablou confesional la fel de diversificat.¹⁷

Tabelul nr. 2. *Structura etnică a orașului Jibou între anii 1880–1941*¹⁸

Etnia	Anul recensământului							
	1880		1900		1910		1941	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Români	260	16,15	482	18,94	532	17,45	566	16,08
Maghiari	1256	78,06	2014	79,16	2481	81,42	2864	81,40
Germani	23	1,42	26	1,02	20	0,65	20	0,56
Slovaci	–	–	–	–	1	0,03	1	0,02
Ruteni	–	–	2	0,07	–	–	–	–

¹⁷ Ileana Cazan, *Demografie și urbanism în orașul românesc, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea. Mărturii ale călătorilor străini, în Populația României. Trecut, prezent, viitor*, Coordonatori: Traian Rotariu, Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Editura Presa Universitară Clujană, 2006, p. 105.

¹⁸ Structura etnică a orașului Jibou între anii 1880–1941, a fost stabilită pe baza informațiilor furnizate de recensămintele date în anii: 1880, 1900, 1910, 1941.

Etnia	Anul recensământului							
	1880		1900		1910		1941	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Sârbi	-	-	-	-	1	0,03	-	-
Ucraineni	-	-	-	-	-	-	3	0,08
Țigani	-	-	-	-	-	-	22	0,62
Evrei	-	-	-	-	-	-	37	1,05
Alte etnii	70	4,35	20	0,78	12	0,39	5	0,14

În ceea ce privește *structura confesională* a orașului Jibou între anii 1857–1941, confesiunea majoritară a fost reformată, care în anul 1857 numără 869 de credincioși, adică 75,89% din efectivul total al populației de 1145 de locuitori.

A doua confesiune pe scara ierarhică, este reprezentată de greco-catolici 18,60%, respectiv 213 de credincioși, iar apoi de romano-catolici 36 de credincioși reprezentând 3,14% din totalul populației. Urmează izraeliții 1,83%, unitarieni 0,34% și confesiunea luterană care cuprinde 2 credincioși și un procent de 0,17%.

În anul 1857 și în anul 1880, confesiunea ortodoxă nu are nici un reprezentant. Abia în anul 1900 cuprinde 5 credincioși, o valoare ne semnificativă în raport cu celelalte confesiuni.

În anul 1941, procentual confesiunea ortodoxă atinge valoare de 1,05% respectiv un număr de 37 de credincioși.

Uimitoare este evoluția izraeliților, care înregistrează o creștere semnificativă atingând în anul 1941 procentul de 19,47%, depășind astfel numeric confesiunea greco-catolică care, cu un procent de 19,18%, ajunge pe locul a treilea.

În tot acest timp confesiunea reformată a continuat să fie majoritară cu 49,11%, respectiv 1728 credincioși. Urmează romano-catolicii, ortodocșii, evanghelicii, bapțiștii, care reprezintă o religie nouă cu un procent de 0,25% și unitarieni, confesiune care cuprinde doar 7 membri și înregistrează un procent de 0,19%.

Trebuie subliniat faptul că, firească, caracterul multi-etnic și plurilingvistic al populației s-a corelat cu o structură multiconfesională¹⁹, informațiile statistice atestând pe teritoriul orașului Jibou o populație de religie creștină în care ponderea dominantă o are confesiunea reformată, urmată fiind apoi pe scara ierarhică de confesiunea greco-catolică și romano-catolică, trei confesiuni nucleu în structura demografică.

¹⁹ Ioan Munteanu, *Populația rurală din Banatul istoric la începutul secolului al XX-lea*, În: *Populația României. Trecut, prezent, viitor*, Coordonatori: Traian Rotariu, Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 319.

Alături de aceste confesiuni întâlnim și confesiunea ortodoxă, izraelită, unitariană, evanghelică, luterană, baptistă sau alte religii mai puțin practicate de către locuitori la acea dată. În perioada de timp studiată relevantă pentru subiectul tratat, se poate remarca așadar, o largă toleranță, atât religioasă cât și interetnică.

Indiferent de formula identitară din punct de vedere confesional, comunitate românească a urmat o evoluție care a subsumat tot mai mult, mai ales după instaurarea dualismului austro-ungar, participării la evidențierea mai pregnantă a unei solidarități etnice. Oricum, s-a observat că aceasta este mai puternică în zonele polietnice din Transilvania, în cazul nostru în localitatea Jibou, unde o anumită stare de spirit se menține între comunitățile vecine, dar străine ca model etnic și confesional.²⁰

Între 1899 și 1916, românii de aici apar încadrați într-o serie de clișee etnice și confesionale în care imaginea despre sine se realizează prin intermediul unor proiecții, având ca finalitate o imagine perfectibilă. Cele mai dese referiri îi situează pe români într-un dialog permanent cu o serie de profiluri etnice, componente ale spațiului sălăjean.

Tabel nr. 3. *Structura confesională a orașului Jibou între anii 1857–1941*

Confesiunea	Anul recensământului									
	1857		1880		1900		1910		1941	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Ortodoxă	–	–	–	–	5	0,19	6	0,19	37	1,05
Greco-catolică	213	18,60	287	17,28	541	21,26	648	21,26	675	19,18
Romano-catolică	36	3,14	103	6,20	169	6,64	231	7,58	340	0,66
Reformată	869	75,89	1124	67,71	1489	7,42	1656	54,34	1728	49,11
Izraelită	21	1,83	142	8,55	326	12,81	485	15,91	685	19,47
Unitariană	4	0,34	3	0,18	3	0,11	6	0,19	7	0,19
Evanghelică	–	–	1	0,06	11	0,43	13	0,42	37	1,05
Luterană	2	0,17	–	–	–	–	–	–	–	–
Baptistă	–	–	–	–	–	–	–	–	9	0,25
Alte religii	–	–	–	–	–	–	2	0,06	–	–

Prin intermediul acestui dialog s-au conturat astfel o serie de mecanisme, prin care s-a putut elabora, ulterior, o complexă imagine de sine sintetizată inevitabil în clișee de natură confesională și etnică²¹.

²⁰ Valeria Soroștineanu, *Identitatea românilor în clișeele etno-culturale din Transilvania perioadei 1899–1916*, în: *Populația României. Trecut, prezent, viitor*, Coordonatori: Traian Rotariu, Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujană, 2006, p.154.

²¹ *Ibidem*, p. 155.

Potrivit datelor furnizate de recensământul efectuat în anul 1900, populația orașului Jibou număra 2544 de locuitori. Dinamica populației înregistrează o creștere semnificativă, astfel la recensământul efectuat în anul 1910 sunt înregistrați 3047 de locuitori.

Tabelul nr. 4 pune în evidență evoluția pe care natalitatea a înregistrat-o în acest interval de timp. După cum se poate observa, numărul născuților vii atinge valoarea cea mai mare în anul 1902, respectiv 115 nou-născuți vii. Cea mai mică valoare este înregistrată în anul 1901 când numărul de nou-născuți vii, este 88.

Tabel nr. 4. *Evoluția natalității între anii 1901–1910*

An	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
Nr. născuți	88	115	91	97	104	97	109	111	109	105

Rata brută de natalitate (RBN‰), în anul 1910 a fost de 34,46‰.

Numărul total al deceselor care au avut loc în această perioadă este de 597. Cele mai multe decese au fost cauzate de pneumonie și pleurezie care au făcut 90 de victime. Tuberculoza a provocat 82 de decese. Slăbiciunea congenitală a făcut 65 de victime, în timp ce 15 oameni au murit datorită atacului de apoplexie. Difteria a înregistrat 14 decese, 9 scarlatina, 8 decese datorită bolilor de apă. Convulsiile și spasmele au provocat 7, febră tifoidă 4, pojar 4, omucideri 2, cauze nesigure 2, dezinteria a provocat moartea unei singure persoane. Au fost înregistrate 6 sinucideri, iar *alte boli* au făcut 251 de morți.

Conform datelor statistice înregistrate în tabelul nr.5, rata cea mai ridicată a mortalității a este în anul 1907, când au fost înregistrate 68 de decese.

Tabel nr. 5. *Evoluția mortalității între anii 1901–1910*

An	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
Nr. morți	49	62	59	62	65	58	68	64	57	53

Rata brută a natalității (RBM‰), în anul 1910 a fost de 17,39‰.

Rata brută a sporului natural este de 17,07‰.

Sporul natural între anii 1901–1910 este de 429, în timp ce sporul efectiv înregistrează valoarea de 503. Sporul natural este mai mic decât sporul efectiv.

Concluzionând, putem afirma cu certitudine că, pentru segmentul temporal supus cercetării de față, interval de timp cuprins între anii 1850–1941, teritoriul orașului Jibou a cunoscut caracteristicile demografice ale unei comunități multietnice, etnia majoritară fiind reprezentată de comunitatea maghiară,

urmată de români și germani. În ceea ce privește tabloul confesional și acesta era la fel de diversificat. Ponderea cea mai mare o dețineau reformații, urmați de greco-catolici și romano-catolici, trei confesiuni nucleu în structura demografică.

Totodată, cu toate variațiile înregistrate de evoluția natalității și a mortalității, dinamica populației orașului Jibou, între anii 1850–1941 a cunoscut o traiectorie ascendentă.

THE DYNAMIC OF THE POPULATION FROM JIBOU FROM THE POINT OF VIEW OF THE DEMOGRAPHIC SOURCES (1850–1941)

Summary

The objective of the present research contains the dynamic of the population from Jibou comprising aspects regarding the ethnical structure, de natural movement of population, the evolution of natality and mortality, the average growing of population and its natural progress. All these aspects are meant to provide precious information for the theme submitted to the research. The temporal segment I'm referring to is delimited between 1850–1941, period in which in compliance with the demographic sources, the dynamic of population registered an ascending course.

Regarding the ethnical structure of the population from Jibou, in 1880 the hungarian population detained the biggest statistical weight 1256 inhabitants, being followed by the romanian population with 260 inhabitants which represented 16,15% and german pouplation which had 1,42%. Between 1900 and 1910 the values are modified but the hierachy remains. 1,42%. The jewish population in 1941 counts 37 persons while the number of gipsy people is 22, representing 0,62% from the total of the population.

Regarding the confessional structure, between 1857–194, the major confession was represented by reformers 75,89%, folowed by the greek-chatolics 18,60%, and on the third place the roman-chatolics with 36 believers representing 3,14%. The jewish have 1,83%, the unitarians – 0,34% and the lutheran confession comprises 2 believers and a procent of 0,17%. In 1857 and 1880, the orthodox confession has no representative. Only in 1990 comprises 5 believers, an insignificant value in comparison with the other confessions. In 1941 the orthodox confession reaches 1,05% respectively 37 believers.

The evolution of natality registered in this period represents an important constantcy the number of new born reaching the biggest value in 1902, respectively 115 new born alive while the lowest value is registered in 1901 when the number of new born alive is 88.

The total number of deceases correspondent for this period is 597, the biggest mortalitz rate was registered in 1907 when 68 deceases were notified.

The natural progress between 1901–1910 is of 429, while the effective progress has the value of 503.